

Суб'єктивна сторона як державної зради, так і колабораційної діяльності характеризується прямим або непрямим умислом. Для ч. 3 ст. 111-1 КК України притаманна специфічна мета посягання – сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утворенню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України, для ч. 6 ст. 111-1 – вчинення діяння для підтримки держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України.

Таким чином, проаналізовані вище суб'єктивні та об'єктивні ознаки дозволяють досить чітко проводити відмежування складу державної зради від колабораційної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 5.04. 2001 року № 2341-III. Офіційне видання. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» від 3.03. 2022 року № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#n12> (дата звернення: 05.06.2022 р.).
3. Пояснювальна записка до проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=5144&skl=10 (дата звернення: 05.06.2022 р.).
4. Енциклопедія історії України. URL: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=F&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU> (дата звернення: 05.06.2022 р.).

Ключові слова: злочини проти основ національної безпеки, державна зрада, колабораційна діяльність, держава-агресор, збройна агресія.

Key words: crimes against state security, treason, collaboration activity, aggressor state, armed aggression.

ГОРБАЧОВА ІРИНА МИХАЙЛІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального права, кандидат юридичних наук, доцент*

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ МЕРЕЖІ

Стрімке збільшення кількості персональних комп'ютерів, доступ до Інтернету і швидкий розвиток ринку комунікаційних пристроїв, локдауни, суттєве зниження рівня активності населення та безпосереднього

спілкування людей, змінили способи проведення дозвілля населення, методи ведення бізнесу. Як наслідок, змінюються й способи вчинення злочинів. Можливості цифрових технологій відкрили нові можливості для діяльності злочинців – суб'єкти господарювання і «рядові» споживачі зазнали значних збитків через дії злочинців, що володіють комп'ютерними знаннями. Більш того, соціальні та інформаційні мережі активно використовуються для того, щоб викликати тривогу, посіяти паніку, очікувати насильницьких нападів – і навіть для координації і здійснення терористичних дій.

На жаль, широке використання в повсякденному житті комп'ютерних технологій і створення на їхній основі глобальних комп'ютерних мереж, як невід'ємної частини сучасної міжнародної фінансової й банківської діяльності, створює передумови, що полегшують вчинення злочинних діянь, які часто залишаються безкарними. Поширення комп'ютерних вірусів і дитячої порнографії, шахрайства із пластиковими платіжними картками, розкрадання коштів з банківських рахунків, комп'ютерний тероризм – це далеко не повний перелік подібних злочинів, які одержали розповсюджену назву «кіберзлочинність».

Потрібно зазначити, що наукові розробки, присвячені цій проблематиці, започатковані такими вченими, як Д. С. Азаров, П. П. Андрушко, Ю. М. Батурін, П. Д. Біленчук, Г. М. Бірюков, В. Б. Вехов, В. Д. Гавловський, В. В. Голіна, М. В. Гуцалюк, М. А. Зубань, А. М. Жодзішський, М. В. Карчевський, В. О. Копилов, В. В. Кузнецов, А. А. Музика, С. О. Орлов, М. І. Панов, О. І. Панфілова, А. М. Попов, А. М. Ришелюк, В. С. Цимбалюк, О. В. Шамрай та ін.

Пропонується в загальних рисах окреслити коло кримінальних правопорушень, які набули поширення у соціальних та інформаційних мережах, та що спричиняють значної шкоди різним охоронюваним суспільним відносинам.

До найбільш характерних корисливих кримінальних правопорушень, що вчиняються в соціальних мережах, слід віднести азартні онлайн-ігри, інтернет-шахрайство, торгівля наркотиками.

Диспозиція ч. 1 ст. 203-2 КК чітко не визначає ознак передбаченого цією нормою складу кримінального правопорушення, носить бланкетний характер. Організація азартних ігор може полягати у створенні і забезпеченні належного функціонування гравального закладу і гравального обладнання, підготовці персоналу, забезпеченні безпеки процесу гри, визначенні правил гри, контролі за отриманням доходів та їх розподілом тощо. Інтернет-казино надають переваги гравцям, зокрема, через такі характеристики, як: мобільність (не потрібно кудись їхати); доступність (гра в будь-який час, без свідків і «фейс-контролю»); виплата бонусів за поповнення гравцем рахунку; виплати є більш вигідними для гравців через незначні витрати інтернет-казино; асортимент (ширший набір ігор, ніж в реальному казино); оперативність (не треба стояти в черзі за фішками).

Несанкціоноване втручання в роботу ЕОМ, автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку з метою незаконного заволодіння чужим майном чи правом на нього може кваліфікуватися як шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки (ч. 3 ст. 190 КК України). Положення, закріплені у ч. 3 ст. 190 КК, не можна визнати бездоганими, і викликають зауваження і щодо змісту, і щодо формулювання. Таке шахрайство не можна відносити до кримінальних правопорушень проти власності, оскільки на відміну від цих посягань останнім притаманний збіг предмета кримінальних правопорушень з предметом суспільних відносин власності. В процесі вчинення комп'ютерного шахрайства комп'ютерна інформація є тим матеріальним утворенням, з приводу якого та шляхом безпосереднього впливу на яке вчиняється злочинне діяння, тобто ця інформація виступає предметом. Водночас комп'ютерна інформація не може визнаватися предметом кримінальних правопорушень проти власності, оскільки вона не охоплюється ані поняттям чуже майно, ані поняттям право на майно.

Втручання у роботу банкоматів з використанням підроблених електронних платіжних інструментів або платіжних карток має кваліфікуватися за ст. 200 КК України. У разі, коли зазначені дії призвели до витоку, втрати, підроби, блокування інформації, спотворення процесу обробки інформації, порушення встановленого порядку її маршрутизації, вчинене потрібно кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. 361 та ст. 190 або ст. 200 КК України.

Сьогодні до комп'ютерного шахрайства можна додати новий склад кримінального правопорушення – комп'ютерне вимагання. Так, регулярно з'явився комп'ютерний вірус, яким фактично вчиняється комп'ютерне вимагання. Вірус-вимагач відноситься до сімейства шкідливих програм, які ускладнюють роботу операційної системи або зовсім блокують її роботу. Він вимагає під різними приводами в неявному / явному вигляді за допомогою SMS-повідомлення або номера мобільного телефону перерахування грошей, щоб комп'ютер запрацював.

Революція в галузі інформаційних технологій призвела до того, що в сучасний період проблема розповсюдження наркотиків у світі дедалі частіше перетинається з можливостями сучасних технологій, у тому числі Інтернет. За допомогою мережі Інтернет у будь-яку точку світу можна надіслати інформацію про купівлю-продаж наркотиків, про нові розробки у виготовленні, культивуванні, їх транспортування і т.д. Мережа Інтернет дає можливість встановлювати контакти між виробниками наркотиків, їх продавцями та клієнтами з географічних пунктів значно віддалених один від одного; залучати користувачів Інтернет у вживання наркотиків безпосередньо і популяризувати субкультури, пов'язані з уживанням наркотиків. В даний час найбільш зручним і поширеним способом пошуку інформації про наркотики є запити через пошукові системи. Дослідження посилань, знайдених за допомогою пошукових систем, свідчать про те, що потрапити на пронаркотичні сайти нескладно.

Серед насильницьких злочинів, що вчиняються в соціальних мережах, слід виділити різні види дифамації, погрози заподіяння тілесних ушкоджень, погрози вбивством, доведення до самогубства та ін. Соціальні мережі як нові засоби комунікації стали зручним місцем для висловлення власної думки. На думку більшості людей робити це можна абсолютно безкарно. Як не дивно, стосується це не тільки підлітків. Дифамація, як поширення наклепів, які применшують честь, гідність і ділову репутацію людини, набуває значного поширення в соціальних мережах, інформаційних месенджерах. Чинне кримінальне законодавство не передбачає відповідальності за наклеп, втім містить норми, що передбачають відповідальність за приниження людської гідності. Втім врегулювання питання інтернет-тролінгу, а також притягнення до відповідальності за образи та наклеп у соцмережах могло б істотно змінити наповнення мета-стрічки. Погрози, шахрайство, образи честі та гідності, доведення до самогубства – це злочини, які тягнуть за собою різну ступінь покарання. І не має значення, піддається людина подібним атакам у реальному житті чи на просторах Інтернету.

Основним напрямком використання мови нетерпимості у вітчизняному інформаційному просторі, передусім в Інтернет-ЗМІ, є пропаганда міжетнічної ворожнечі, націлена на розпалювання конфліктів щодо національних меншин та вразливих груп. Одним з гучних прикладів такої пропаганди стала антиромська інформаційна кампанія у серпні-вересні 2016 р. після трагічного інциденту в селі Лоцинівка Ізмайльського району Одеської області.

Вже зараз потенціал соціальних медіа є достатнім, аби з їх допомогою влаштувати повномасштабний соціальний катаклізм («блогерні революції» в Єгипті, Тунісі), загальнонаціональну акцію, організувати громадський або політичний рух тощо. Досвід «блогерних революцій» свідчить про необхідність посиленої уваги з боку держави до діяльності та розвитку «соціальних медіа». Водночас, така увага не повинна порушувати права людини, зафіксовані у законодавстві, і має формуватись на засадах конструктивної співпраці органів державної влади із новими мережевими суспільно-політичними рухами як своєрідної форми вияву політичної активності мас. Реалії останніх п'яти років, і ще більш наочно – останніх трьох місяців, показали нам, що соціальні та інформаційні мережі сьогодні слід розглядати як серйозний виклик національній безпеці, це передусім проблема, яка отримала суспільний відгук і розв'язання якої, має важливе, пріоритетне значення для забезпечення національної безпеки (за умов порушення прав і свобод людини; суспільно-політичної стабільності; соціально-економічного розвитку; підтримки міжнародної стабільності та регіональної безпеки держави; державної безпеки, обороноздатності країни).

Оцінити співвідношення поширеності терористичної діяльності в кіберпросторі і в реальному світі досить важко, очевидно, що така мережа дає істотні переваги терористичним організаціям. Зі зростанням впровадження глобальної мережі в життя суспільства та його

використання в критичних системах зростає ризик віддаленої терористичної атаки.

Огляд судової практики свідчить про те, що найбільш поширеними кримінальними правопорушеннями в галузі авторського права і суміжних прав сьогодні є незаконне відтворення та розповсюдження пірмірників фонограм й аудіовізуальних творів через соціальні мережі, незаконне відтворення, розповсюдження, зберігання комп'ютерних програм на файлообмінниках. Стосовно аудіовізуальних творів й фонограм найчастіше трапляються випадки незаконного відтворення таких об'єктів та їх розповсюдження; окрім незаконного відтворення й розповсюдження, комп'ютерні програми, що мають ознаки контрафактності.

Якщо розглядати злочинність в соціальних мережах, тож кримінальні правопорушення, вчинені в мережі, посягають на широкий спектр суспільних відносин і можуть бути кваліфіковані за багатьма статтями КК України (шпигунство, шахрайство, порушення авторських та суміжних прав та ін.), у тому числі і за статтями розділу XVI КК України. Покарання за вчинення вказаних кримінальних правопорушень переважно не обумовлюється середою їх вчинення (тобто місцем – в соціальних мережах, чи ні), втім саме легкодоступність до таких мереж, та уявна безкарність за такі дії, призводять до вкрай стрімкого поширення злочинності саме в такому напрямку та створення значних небезпечних наслідків. Як наслідок, вимагає більш прискіпливої уваги законодавства в частині врегулювання таких аспектів вчинення окремих кримінальних правопорушень саме в соціальних мережах.

Ключові слова: соціальна мережа, комп'ютерне шахрайство, вимагання, дифамація, доведення до самогубства.

Key words: social network, computer fraud, extortion, defamation, suicide.

ГУРТОВЕНКО ОЛЕГ ЛЕОНТІЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального права, кандидат юридичних наук, доцент*

КРИМІНАЛЬНО-ПРОВА БАЛАНСОЛОГІЯ: СТИСЛА ХАРАКТЕРИСТИКА

Існує потреба у створенні й реалізації кримінально-правової балансології як ґрунтовної науки (підгалузі кримінального права), яка охоплювала б широкі теоретичні та прикладні моделі. Зараз в Україні та світі зусилля, спрямовані на забезпечення кримінально-правових балансів і протидію кримінально-правовим дисбалансам, є вибірковими та часто недостатньо обміркованими й ефективними. Кримінально-правова балансологія має бути наукою в межах антропології, юриспруденції і кримінального права, яка вивчає кримінально-правові баланси